

Վ. Մ. ԱՎԱԳՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՋԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ

19^{րդ} թ. հունիսի 22-ին մինչև ատամները զինված հիտլերյան Գերմանիան, խախտելով գոյություն ունեցող Հարձակվելու պակտը, ուխտադրուժ հարձակվեց ՍՍՌ-ի վրա: Գերմանիայի բոլոր հիմնական ուժերը նետվեցին մեր ռազմաճակատը, որ ձգվում էր Հյուսիսային և Բալթիկ ծովերից մինչև Սև ծովը: Ամբողջ աշխարհը՝ շունչը պահած, հետևում էր այն հակայական գոտեմարտին, որ մղվում էր աշխարհի խավարամոլների, ի դեմս ֆաշիստական Գերմանիայի ու նրա համախոհների և սովետական երկրի միջև, ի դեմս Հոկտեմբերյան Մեծ ռեուլյուցիայի պտուղները ճաշակած սովետական ռազմազգ ժողովուրդներին:

Իր պատմական ռադիո-ելույթում (1941 թ. հուլիսի 3) ընկեր Ստալինը ասաց.

«Մենք պետք է անհապաղ մեր ամբողջ աշխատանքը վերակառուցենք ռազմական ձևով, ամեն ինչ ենթարկելով ռազմաճակատի շահերին և թշնամու ջախջախումը կազմակերպելու խնդիրներին:

«Մենք պետք է կազմակերպենք ռազմակողմանի օգնություն Կարմիր Բանակին, ապահովենք նրա շարքերի ուժեղացրած համալրումը, ապահովենք մատակարարումը անհրաժեշտ ամեն բանով, կազմակերպենք զորքերը և ռազմական բեռներ փոխադրող տրանսպորտների արագ երթևեկությունը, լայն օգնությունը վիրավորներին: Մենք պետք է ամրապնդենք Կարմիր Բանակի թիկունքը, այդ գործի շահերին ենթարկելով մեր ամբողջ աշխատանքը»:

Հայկական ՍՍՌ Կարմիր խաչի ընկերությունը պատերազմի նախօրյակին ուներ 1927 սկզբնական կազմակերպություն, որոնց մեջ ընդգրկված էր 80744 անդամ:

Ընկերությունը մի իսկական մասսայական կազմակերպություն էր, կազմված հիմնարկ-ձեռնարկություններում, գործարաններում, արդյունաբերական օբեկտներում, կոլխոզներում, սովխոզներում և այլուր աշխատող աշխատավորներից: Ընկերության համար վրա հասավ մի ծանր ու եռուն ժամանակաշրջան՝ երկրի սանիտարական պաշտպանության սրբազան պարտականությունը կատարելու գործում նրա ռեալ պատրաստականության ստուգման ժամանակաշրջանը: Ինչպես ռեսպուբլիկայի սովետական ողջ հասարակայնությունը, այնպես էլ Հայաստանի Կարմիր խաչի ընկերությունը Հայրենական մեծ պատերազմի ժամանակաշրջանում ակտիվորեն ներգրավվեց երկրի պաշտպանունակությունը բարձրացնելու և առաջին հերթին մեծ հայրենիքի հերոս պաշտպաններին՝ վիրավոր ու հիվանդ մարտիկներին ռազմաճակատում ու թիկունքում հնարավոր ամեն օգնություն ցույց տալու գործում, կատարելով պարտիայի ու վառավարության լուզումը.— «Ամեն ինչ ռազմաճակատի, ամեն ինչ հաղթանակի համար»:

Հայաստանի Կարմիր խաչի ակտիվիստները՝ քույրերը, դուռժինիկները, ընկերության անդամները, ինչպես և Սովետական Հայրենիքի մնացած աշխատավորները Հայրենական մեծ պատերազմի օրերին ցույց տվին ժողովրդին ծառայելու, պատերազմի հերոսներին, ռազմաճակատներում ու հոսպիտալներում գտնվող վիրավորներին ու հիվանդներին, հաշմանդամներին ու նրանց ընտանիքներին խնամելու, ֆաշիստական ագրեսորների կողմից ժամանակավորապես օկուպացված մարզերից էվակուացվածներին, որբացած երեխաներին խնամելու անձնվիրության օրինակներ:

Պատերազմի հենց առաջին օրերին ընկերության հարյուրավոր և հազարավոր անդամներ ներկայանում էին Կարմիր խաչի կենտրոնական կոմիտե, խնդրելով միջնորդել ռազմական կոմիսարների առաջ՝ նրանց Կարմիր Բանակի շարքերն ընդունելու, ռազմաճակատ ուղարկվելու համար, կամ խնդրելով ուսուցանել նրանց անհրաժեշտ գիտելիքներ և ուղարկել այնտեղ, որտեղ կարիք կա վիրավոր ու հիվանդ զինվորներին ու հրամանատարներին օգնություն ցույց տալու:

Այդ շրջանում չափազանց բազմակողմանի էր ընկերության գործունեությունը, ըստ որում աշխատանքի բոլոր ձևերն ունեին որոշակի նպատակասլացություն. բոլոր միջոցներով և ուժերով օգնել Կարմիր Բանակին՝ նրան բժշկա-սանիտարական սպասարկում տալու գործում, կանխել վարակիչ հիվանդությունների համա-

Հարակի զարգացման հնարավորությունը թիկունքում, ցույց տալ ամեն կարգի օգնություն առողջապահության օրգաններին՝ սովետական թիկունքը սանիտարական տեսակետից ամուր պահպանելու ուղղությամբ:

Հիշյալ նպատակին հասնելու համար Ընկերությունը վերակառուցում է իր բոլոր աշխատանքները սանիտարա-պաշտպանական առօրյա խնդիրների լուծման ուղղությամբ: Պատերազմի ամբողջ ժամանակաշրջանում Ընկերության առաջ ծառացած են եղել հետևյալ խնդիրները.—

1. Բժշկա-սանիտարական կադրերի, քույրերի, դրուժինիկների, դեղինֆեկտորների, սանիտարների և սանիտարուհիների հնարավորին չափ մեծ քանակության պատրաստումը ռազմաճակատային բուժ-սանիտարական հիմնարկությունների, թիկունքային հոսպիտալների և առողջապահության քաղաքացիական օրգանների համար:

2. Բժշկական առաջին օգնություն ցույց տալու ուսուցումը բնակչության լայն խավերին:

3. Աշխատավորության նշանակալից մասի ուսուցումը ըստ ՊՍՊ-ի նորմաների:

4. Օգնություն առողջապահության օրգաններին՝ էվակո-հոսպիտալների կազմակերպման, սարքավորման և աշխատանքի գործում:

5. Էվակուացված բնակչությանը ամեն կարգի օգնության ցուցաբերում:

6. Օգնություն որբացած և ծնողազուրկ երեխաներին:

7. Հակաօդային պաշտպանության բժշկա-սանիտարական ծառայության կադրերի պատրաստում:

8. Սանիտարական-պրոֆիլակտիկ և հակահամաճարակային միջոցառումների կիրառում գործարաններում, ֆաբրիկաներում, հիմնարկություններում, կոլխոզներում, սովխոզներում, բնակելի շինքներում:

9. Բժշկական քույրերի պատրաստում կոլխոզային բժշկական պունկտերի համար (1944 թվից):

Վերոհիշյալ խնդիրների իրագործումը ապահովվեց սովետական ժողովրդի լարձր հայրենասիրության առկայությամբ և մասսայական-կազմակերպչական ու ագիտացիոն-մասսայական աշխատանքների ծավալմամբ:

Կարմիր խաչի կազմակերպությունների մի ղգալի քանակու-

թյուն ընդգրկված էր սոցիալիստական մրցության մեջ: Միութենական սոցիալիստական մրցության մեջ էր մտել շրջանային կոմիտեների և սկզբնական կազմակերպությունների ղեկավար մասը, որը և տարեց տարի ակտիվորեն պայքարում էր իր ստանձնած պարտականությունները կատարելու համար:

1943 թ. վերջերից Կարմիր խաչի Կենտրոնական կոմիտեն, եռամսյակը մեկ անգամ, հայերեն լեզվով լույս է ընծայում բուլլետեն, որի էջերում հանրագումարի է բերվում սոցիալիստական մրցության ընթացքը տվյալ եռամսյակում ըստ շրջկոմի ստանձնած պարտավորությունների կատարման: Բյուլետենը լուսաբանում է Կարմիր խաչի կազմակերպությունների առաջ դրված հրատապ խնդիրները, արձանագրում ձեռք բերած նվաճումներն ու թերությունները և նշում առանձին դժվարությունների վերացման ուղիները: Բյուլետենի հրատարակումը հնարավորություն տվեց բոլոր շրջանային կոմիտեներին և սկզբնական կազմակերպություններին մշտապես իրազեկ լինել Կարմիր խաչի կազմակերպությունների կյանքին և հաջող ազդակ ծառայեց սան-պաշտպանական աշխատանքներում, սոցմրցության ծավալմանը:

Ագիտացիոն-մասսայական աշխատանք էր տարվում կենտրոնական և շրջանային մամուլի, հատուկ նպատակով լույս տեսնող պատի թերթերի, ռեպուբլիկական և շրջանային ռադիոյի միջոցով. կազմակերպվում են դասախոսություններ, ղեկուցումներ, զրույցներ, սանիտարական անկյուններ, սանիտարական երեկոներ, կինո-ցուցադրումներից առաջ ելույթներ և այլն:

Պատերազմի առաջին իսկ տարում Կարմիր խաչի ընկերությունը ուներ 80.000 անդամ: Տարեց-տարի անդամների թիվն աճեց և պատերազմի վերջին մեծացավ ավելի քան երկու անգամ: Համապատասխանաբար աճեց և սկզբնական կազմակերպությունների թիվը:

Կարմիր խաչի կազմակերպությունների անդամներին Կարմիր Բանակ կանչելու հետևանքով՝ պատերազմի առաջին երկու տարում՝ Ընկերության սկզբնական կազմակերպությունների և անդամների թիվը նվազում է, սակայն հետագա տարիներում, ինչպես ասվեց վերևում, նրանց քանակը աճեց: Այդ աճին ղեկավար շահով նպաստեց ագիտացիոն-մասսայական աշխատանքը:

Կարմիր խաչի ընկերության Կենտրոնական կոմիտեի և շրջանային կոմիտեների կողմից կենտրոնական և տեղական ռադիոյի միջոցով բազմիցս կազմակերպվում են ռադիո-հաղորդումներ և

**Հայկական ՍՍՌ Կարմիր խաչի ընկերության կառարած
ագիտ.-մասսայական աշխատանքը 1941—1945 թ. ծ.**

	Աշխատանքի անվանումը	1941	1942	1943	1944	1945	Ընդամենը
1	Ձեկուցումներ, դրույցներ, դասախոսություններ	684	1079	1220	514	780	4307
2	Սանիտ. անկյան կազմակերպում	806	1002	1277	72	211	3368
3	Ագիտ. բրեզդաների կազմակերպում	19	36	51	87	102	295
4	Պատի թերթի լույս ընծայում	64	77	90	40	88	359

սանիտարա-պաշտպանական դրույցներ: 64 անուն լոգոմզների և պլակատների հրատարակումը հայերեն և ռուսերեն լեզուներով տարածվում են մի քանի տասնյակ հազար օրինակներով:

Սովետական Հայաստանի աշխատավորության՝ Կարմիր խաչի ընկերության անդամների— կոլխոզնիկների, գործարանների, ֆաբրիկաների, հիմնարկների բանվորների ու բանվորուհիների, մտավոր աշխատողների, տնային տնտեսուհիների հայրենասիրությունն առանձնապես ակնառու կերպով է արտահայտվում ամբողջ պատերազմի ընթացքում նրանց կատարած շեֆական աշխատանքի մեջ՝ մանկատներին, հոսպիտալներին, Հայրենական պատերազմի հաշմանդամների տներին, ճակատայինների ընտանիքներին հասցրած օգնության գծով:

Նրանք առանձին սրտադին վերաբերմունք ցուցաբերեցին Կարմիր Բանակի վիրավոր ու հիվանդ մարտիկներին ու հրամանատարներին խնամելու գործում: Չխորշելով ոչ մի աշխատանքից, նրանք մաքրում, հավաքում էին պլակատները, նվիրաբերում ծաղիկներ, ուղեգորգեր, վարագույրներ՝ բարեհալմար պայմաններ ստեղծելով հոսպիտալների պլակատներում, խնամում ծանր վիրավորներին ու հիվանդներին, կերակրում նրանց, նամակներ գրում նրանց համար, ակտիվ մասնակցում հիվանդների ու վիրավորների կուլտուրական ժամանցը կազմակերպելու ու անցկացնելու գործին, ինչպես նաև նվիրաբերում հիվանդներին ու վիրավորներին զանազան ընծաներ:

Կարմիր խաչի կազմակերպություններից 54-ը շեֆական աշխատանք էին կատարում 20 հոսպիտալներում, ստանձնելով 82 պալատի շեֆությունը: 264 ակտիվիստ կամավոր հանձն էին առել վիրավոր մարտիկների ու հրամանատարների մշտական խնամքը և իրենց այդ պարտավորությունը կատարում էին բարեխղճորեն:

Կարմիր խաչի կազմակերպությունների նախաձեռնությամբ Ընկերության անդամներից հոսպիտալների համար հավաքվում է 21830 օրինակ քաղաքական ու գեղարվեստական գրականություն, Կարմիր խաչի կազմակերպած խնամագործ խմբակների կողմից հոսպիտալներում կազմակերպվում է 510 գրական-գեղարվեստական երեկո, անց է կացվում 564 զրույց-դասախոսություն սանիտարա-պաշտպանական թեմաների շուրջ, Կարմիր խաչի ակտիվիստուհիները լվանում են 6462 զույգ սպիտակեղեն, վերանորոգում 6994 զույգ սպիտակեղեն ու հագուստ, կարում 6093 զույգ նոր սպիտակեղեն: Կարմիր խաչի ակտիվիստների ուժերով մի շարք հոսպիտալների համար շինվում են կենդանի ցանկապատեր, մերձ-հոսպիտալային բակերում տնկվում են ծառեր և կատարվում զանազան այլ աշխատանքներ՝ մի շարք հոսպիտալներ բարեկեցիկ դարձնելու, ինչպես օրինակ՝ բաղնիքների, խոհանոցների, շոգու կաթսաների, ջրմուղի վերանորոգում, մի շարք դեպքերում՝ բանջարեղենի, այլ և այլ մթերքների, վառելիքի ձրի տեղափոխման կազմակերպում և այլն: Նրանք նաև 128229 ուրբուլ արժողությամբ նվերներ են բաժանում վիրավորներին ու հիվանդներին:

Կարմիր խաչը շրջաններում հանձն է առնում ու կազմակերպում ճակատային 1922 ընտանիքների շեֆությունը: Նա այդ ընտանիքներին ամրացնում է սկզբնական կազմակերպություններ ու ակտիվիստներ, որոնք և հոգում են նրանց կարիքները, նյութական օգնություն ցույց տալիս, ընտանիքի անդամներին մատակարարում հագուստ, գրականություն, վառելիք, օճառ և այլն, մասնակցում նրանց տնամերձ հողամասերի մշակմանը, վերանորոգում բնակարանները: Ծակատայինների երեխաների համար հավաքում են դասագրքեր ու գրականություն (2645 օրինակ): Ծակատայինների ընտանիքներին տալիս են 216564 ուրբուլ գրամական օգնություն, ճակատայինների համար ռազմաճակատ են ուղարկում 108220 ուրբուլ արժողությամբ ծանրոցներ:

Այդ նույն ժամանակամիջոցում Կարմիր խաչը հարկ եղած ուշադրություն է դարձնում մանկատների վրա: Ռեսպուբլիկայի քաղաքներում և շրջանային կենտրոններում տեղավորված էր 23

մանկատուն, գործում էր 94 շեֆական կազմակերպություն, որոնք թափանցում էին հիշյալ մանկատների կյանքի բոլոր հարցերի մեջ, հսկում էին նրանց սանիտարական դրությունը, երեխաներին շրջապատում խնամքով ու գուրգուրանքով, մանկատներին ցույց տալիս ամեն կարգի օգնություն: Այդ գործի մեջ ներգրավվել էին զանազան տնտեսական, բուժական և այլ կազմակերպություններ: Շեֆական կազմակերպությունները մանկատների համար հավաքել են 1465 օրինակ դիրք և ժուռնալ, կազմակերպել են մանկական երեկոներ, զրույցներ, պարենամթերային օգնություն, մանկատներին ամրացրել վարսավիրանոցներ (թվով 13) երեխաներին սպասարկելու համար և այլն:

Բոլոր ենթաշեֆային մանկատներում կազմակերպված էին սանիտարական պոստեր, որոնք բացի բժշկական առաջին օգնությունից՝ սիստեմատիկաբար հետևում էին մանկատների շեֆերի, գիշերօթիկ դպրոցների, նրանց ճաշարանների ու խոհանոցների սանիտարական դրությանը:

Կարմիր խաչի Կենտրոնական կոմիտեն վերցրել էր նաև գերմանական օկուպանտներից ազատագրված Վորոշիլովգրադի մարզի և Գոմել քաղաքի երկաթուղային շրջանի № 16 նոր կազմակերպված մանկատների շեֆությունը: Հիշյալ մանկատներին օգնություն ցույց տալու համար Կարմիր խաչի կազմակերպությունները կազմակերպել են միջոցների հանգանակություն. հավաքվել և նրանց ուղարկվել է 305520 ռուբլի դրամ:

Հոսպիտալների, մանկատների, հաշմանդամների տների և էվակուացվածների նկատմամբ շեֆական աշխատանքի մեջ առանձնապես աչքի են ընկել Երևանի, Կիրովականի, Արտաշատի, Ախուրյանի, Նոր-Բայազետի, Ստեփանավանի, Ալավերդու և մի շարք այլ շրջանների շրջանային կոմիտեները: Նրանցից մի քանիսը Վորոշիլովգրադի մարզին ցուցաբերած նյութական օգնության համար արժանացել են ընկեր Ստալինի շնորհակալությունը:

Սանիտարական-պաշտպանական լավագույն աշխատանքի համար Կարմիր խաչի առաջավոր շրջանային կոմիտեների և սկզբնական կազմակերպությունների աշխատողներից մինչև 1945 թ. ՍՍՌՄ Կարմիր խաչի և ԿԿԸՄ Գործադիր Կոմիտեի կողմից պարգևատրվել են՝ «Սանպաշտպանության գերազանցիկ» կրծքանշանով— 34 մարդ, Գործկոմի պատվոգրով— 106 մարդ, Հայկական ՍՍՌ Կարմիր խաչի ԿԿ-ի պատվոգրով— 50 մարդ և դրամական մրցանակով— 39 մարդ:

Պատերազմի տարիներին առանձնակի նշանակություն ձեռք բերեց բժշկական կադրերի պատրաստման գործը: Պատերազմի հենց սկզբից բժշկական կադրերի հսկայական կարիք զգացվեց: Անհրաժեշտ էր արագ տեմպերով պատրաստել բժշկական միջին և կրտսեր կադրեր, ինչպես ռազմաճակատի, Կարմիր Բանակի, այնպես էլ թիկունքի համար՝ առողջապահության հիմնարկները ռազմաճակատ մեկնածների փոխարեն բժշկական նոր կադրերով համալրելու նպատակով:

Բժշկական կադրերի պատրաստման բնագավառում հատկապես մեծ գծադրվեց առողջապահության օրգանների և Կարմիր խաչի կազմակերպությունների համատեղ աշխատանքը:

Պատերազմի տարիներին, բժշկական կադրերի պատրաստման հոռն պահին, առողջապահության օրգանները Կարմիր խաչին իբրև բազա տրամադրեցին անհրաժեշտ բժշկական ցանց՝ հոսպիտալներ, հիվանդանոցներ (քաղաքային և շրջանային), պոլիկլինիկաներ, դիսպանսերներ, ինչպես և դասատու-բժիշկներ:

Տասնյակ բժիշկներ կամավոր ցանկություն հայտնեցին առանց հատուցման դասավանդել Կարմիր խաչի կազմակերպած քույրական, սանիտարական դրուժինիկների, սանիտարական տեսուչների, սանիտարների դասընթացներում, ինչպես նաև ՊՍՊ-ի և ԵՊՍՊ-ի խմբակներում: Այդ բնագավառում իրենց երկարատև և բարեխիղճ աշխատանքի համար արժանի են հիշատակման թերապևտ և վիրաբույժ բժիշկներ՝ ընկ. ընկ. Ս. Հավհանյանը, Գ. Հարությունյանը, Ս. Մկրտչյանը, Ա. Մելքոնյանը, Պ. Ղալամբարյանը և ուրիշներ:

Մեր Հայրենիքի ծանր օրերին ռեսպուբլիկայի հայրենասերները, քաղաքական մոմենտի կարևորության խորին գիտակցությամբ, հարյուրներով հաճախում էին դասընթացներ և, շնայած դասընթացների կարճատևությանը, յուրացնում ռազմա-սանիտարական և բժշկական անհրաժեշտ գիտելիքներ: Այս վերջին հանգամանքը դյուրանում էր նրանով, որ դասընթացներ հաճախողների և ավարտողների մեծամասնությունն օժտված էր բավականաչափ ընդհանուր պատրաստականությամբ. նրանցից շատերը ունեին լրիվ միջնակարգ և նույնիսկ բարձրագույն կրթություն: Նրանց պատրաստման որակը դրված էր անհրաժեշտ բարձրության վրա: Մտազմաճակատում, հոսպիտալներում և թիկունքի քաղաքացիական այլ հիմնարկություններում իրենց հետագա աշխատանքով այդ կադրերը լիապես արդարացրին իրենց:

Պատերազմի տարիներին Կարմիր խաչի ընկերության կողմից պատրաստվել են մի քանի հազար քուլրեր, մի հանգամանք, որ գոյություն չի ունեցել Հայաստանի Կարմիր խաչի նախընթաց ամբողջ պատմության մեջ:

Բժշկական քուլրերի պատրաստման համար կազմակերպված էր 24 դասընթաց, որից երեքը՝ հոսպիտալների, իսկ քսանմեկը՝ հիվանդանոցների բազայի վրա: Վերջիններից հինգը քաղաքային հիվանդանոցներ էին, մնացած տասնվեցը՝ շրջանային, որոնք ունեին վիրաբուժական և թերապևտիկ բաժանմունքներ: Շրջաններում տեղավորված քուլրական դասընթացների կոնտինգենտը կազմվում էր կամ տվյալ շրջանից, կամ մոտակա շրջաններից: Դասընթացների ուսումնական մասը վարում էին փորձառու դասատու-բժիշկներ, որով և ապահովվում էր քուլրերի պատրաստման անհրաժեշտ որակը: Շրջանավարտների պրակտիկ պարապմունքներն անց էին կացվում հիվանդանոցներում: Զգալի դժվարություն էր հանդիսանում հայկական դասընթացների մասնակիցներին հայերեն դասազգրքերով ապահովելու խնդիրը: Կարմիր խաչի կազմակերպած քուլրական կուրսերն ավարտածների 17 տոկոսն անցան Կարմիր Բանակի շարքերը և աշխատեցին գործող բանակում, 20 տոկոսը՝ Հայաստանի և եղբայրակից ռեսպուբլիկաների հոսպիտալներում, մնացածները՝ ռազմա-սանիտարական գնացքներում, Առողջապահության Մինիստրության հիմնարկություններում, նոր կազմակերպված կոլխոզային բուժական պոնկտերում և այլ կազմակերպություններում:

Քուլրերի մեծագույն մասը պատրաստվեց պատերազմի առաջին տարում: Հետագա տարիներին նրանց թիվը նվազեց, որովհետև պակսեց նաև զգացվող պահանջը:

Հիմնվելով եղբայրակից ռեսպուբլիկաների փորձի վրա, պարտիայի և կառավարության որոշմամբ, 1944 թվից Կարմիր խաչի ընկերությունը ձեռնարկեց կոլխոզային բուժական քուլրերի պատրաստելու գործը:

Դասընթացները ընթանում էին համապատասխան ծրագրով, 4 ամսվա մեջ: Ծրագիրը կազմված էր՝ հաշվի առնելով կոլխոզային աշխատանքների յուրահատկությունները: Մեծ մասամբ կազմակերպվում էին միջշրջանային դասընթացներ, որոնց կոնտինգենտը կազմում էին կոլխոզնիկուհիները, որոնք և դասընթացն ավարտելուց հետո վերադառնում էին հայրենի կոլխոզ աշխատելու իբրև բժշկական քուլր: Քուլրական կուրսերի կոնտինգենտի հավաքման

այսպիսի եղանակն ուներ իր խելացի հիմքը, քանի որ կուրսերն ավարտած քույրը նույն այդ կոլխոզի կոլխոզնիկուհին էր, հիանալի ծանոթ տվյալ կոլխոզի թե աշխատանքներին և կենցաղին և թե ամբողջ սանիտարական դրուժյանն ու սանիտարական կարիքներին: Բնական է, որ վերջինս անհամեմատ ավելի դուրին կարող էր կիրառել բուժական սանիտարա-պրոֆիլակտիկ միջոցառումները, քան թե քաղաքից կամ նույնիսկ ուրիշ կոլխոզից եկածը:

1944 թ. Կարմիր Բանակը կոլխոզային բուժպոնկտների համար պատրաստել է 150 բուժքույր, 1945 թ.՝ 250: Հայկական ՍՍՄ Ժողկոմխորհի 1945 թ. № № 232 և 766 որոշումների հիման վրա, համապատասխան ՍՍՄՄ Առողջկոմատի 1945 թ. № 745 հրամանի, Հայաստանի Կարմիր խաչը 1945 թ. երկրորդ եռամսյակից սկսած ձեռնարկեց կոլխոզային բուժպոնկտների ստեղծմանը: 1945 թ. վերջին հաշվում էր արդեն դործող 174 կոլխոզային բուժպոնկտ: Այդ պոնկտները ղեկավարում էին քույրական դպրոցներն ավարտած նախկին կոլխոզնիկուհիները:

Հայրենական պատերազմի տարիներին Հայաստանի Կարմիր խաչի կազմակերպությունների կողմից պատրաստվել են հազարավոր սանիտարական դրուժինիկներ այլևայլ բնագավառներում: Սանիտարական դրուժինիկների աշխատանքը խոր թիկունքում նույնպես խիստ շահեկան էր և պատվավոր:

Հայրենական պատերազմի տարիներին Կարմիր խաչի ընկերության կողմից պատրաստվել են նաև 342 սանիտարական հրահանգիչ և 1028 սանիտար, որոնց մեծամասնությունը մոբիլիզացվել և գտնվում էր Գործող բանակի շարքերում:

Առողջապահության օրգանների հետ համատեղ՝ Կարմիր խաչի ընկերությունը ծավալել է մասսայական կադրերի պատրաստման գործը:

Հայրենական պատերազմի տարիներին պատրաստվել է, ըստ ՊՍՊ-ի նորմաների.

1941 թ.՝ 68908 մարդ, 1942 թ.՝ 118411 մարդ, 1943 թ.՝ 84492 մարդ, 1944 թ.՝ 104176 մարդ և 1945 թ. առաջին կիսամյակում՝ 56497 մարդ:

Պատրաստվել է ըստ ԵՊՍՊ-ի նորմաների.

1941 թ.՝ 24334 մարդ, 1942 թ.՝ 28110 մարդ, 1943 թ.՝ 40678 մարդ, 1944 թ.՝ 46714 մարդ և 1945 թ. առաջին կիսամյակում՝ 25393 մարդ:

Պատերազմի ընթացքում ռեսպուբլիկայի շափահաս բնակչու-

թյան և դպրոցական երիտասարդության կեսից ավելին դարձել էին ՊՍՊ-ի և ԵՊՍՊ-ի կրթքանջանակիրներ:

Ընկերությունը կազմակերպել էր 1941 թ.՝ 1606, 1942 թ.՝ 1209, 1943 թ.՝ 1769, 1944 թ.՝ 2476, 1945 թ.՝ 2382 սանիտարական պոստեր:

Հակահամաճարակային աշխատանքներին, առողջապահության օրգանների համատեղ, Կարմիր խաչի ասանկավորումների անդամներից մասնակցել են 5924 մարդ, որոնք շրջագայել են բակերը և ստուգել 164090 բնակարան, հայտաբերել շերմող հիվանդների, աշակցել նրանց հիվանդանոցներում տեղավորելուն, երկարատև դնման ենթարկել հիվանդ ունեցող ընտանիքների մնացած անդամների առողջական դրությունը, սանիտարական մշակման ենթարկել վարակի օջախները և այլն:

Սովետական մարդասիրության զաղափարներով էին տոգորված ռեսպուբլիկայի դպրոցականները: Այդ մասին է վկայում պատերազմի ամբողջ ժամանակաշրջանում Կարմիր խաչի անդամների և սկզբնական կազմակերպությունների թվի անվալրէջք աճը, ինչպես և նրանց աշխատանքների զգալի ծավալումը դպրոցում:

Կարմիր խաչի դպրոցական կազմակերպություններում խոշոր աշխատանք էր ծավալված երիտասարդ սերնդին ըստ ՊՍՊ-ի և ԵՊՍՊ-ի նորմաների պատրաստելու և դպրոցականների կարմիր-խաչական, շեֆական, առողջական և սանիտարական լուսավորական աշխատանքներում ներգրավելու ուղղությամբ:

Պատերազմի վերջին սանիտարական պոստերի քանակը՝ պատերազմի առաջին տարվա համեմատությամբ՝ մեծացել էր երկու անգամ: Դպրոցական սանիտարական պոստերը հետևում էին դրությունների սանիտարական դրությանը, հսկում դպրոցականների սանիտարական և անձնական հիգիենայի կանոնների կատարմանը:

Հայրենական պատերազմի առաջին տարիներին Ընկերությունը ուժեղացնում է ագիտացիոն-մասսայական աշխատանքը դոնորական կադրեր հավաքագրելու ուղղությամբ: Ընկերության ավելի քան 1000 անդամ կամավոր ցուցակագրվում են պահեստային դոնորների շարքերը: Ռեսպուբլիկական արյան փոխներարկման կայանը՝ Կարմիր խաչի կազմակերպությունների օգնությամբ՝ դոնորության համար ընտրում և հաշվառման է առնում ընկերության 754 անդամի: Արյան փոխներարկման ռեսպուբլիկական կայանի առաջին իսկ պահանջով նրանք անհապաղ ներկայանում, և կամավոր, առանց հատուցման պահանջի, տալիս են իրենց արյունը վիրավորներին ու

հիվանդներին: Նրանցից շատերը պատերազմի ընթացքում տվել են մի քանի տասնյակ լիտր արյուն՝ վիրավոր մարտիկների ու սպանների և քաղաքացիական բուժական հիմնարկությունների հիվանդների առողջությունը վերականգնելու համար:

Նրկրի սանիտարական բարեկարգության ապահովման գործում ոչ փոքր խնդիր էր ընկել նաև Կարմիր խաչի ընկերության պատրաստած մասսայական կադրերի վրա: Առողջապահության օրգաններն իրենց տրամադրության տակ էին ընդունում պատրաստի սանիտարական ակտիվ և սրա օգնությամբ անց էին կացնում սանիտարա-առողջացման լայն աշխատանք ռեսպուբլիկայի քաղաքներում ու գյուղերում: Նայած աշխատանքի տեղին ու օրեկտին՝ մասսայական կադրերի աշխատանքը կրում էր տարբեր բնույթ: Արդյունաբերական ձեռնարկություններում Կարմիր խաչի սանձաւորումներն իրենց հսկողության տակ էին ընդունել ցնիների, հանրակացարանների, ճաշարանների, ջրամատակարարման սանիտարական դրությունը: Նրանք ցույց էին տալիս բժշկական առաջին օգնություն, ապա աջակցում բժիշկներին սանիտարա-պրոֆիլակտիկ միջոցների կիրառման գործում: Կոլխոզներում նրանք մեծ ուշադրություն էին դարձնում բնակչության ջրամատակարարման, հասարակական հիմնարկությունների և կոլխոզային ֆերմաների բակերի սանիտարական հսկողությանը, առաջին օգնություն էին ցույց տալիս խեղումների դեպքում և աջակցում բժշկական անձնակազմին համաճարակային հիվանդությունները կանխելու գործում:

Քաղաքներում, բնակելի շենքերում, նրանք հսկում էին բնակարանների և բակերի սանիտարական դրությունը. վարակիչ հիվանդություններով առաւարդներին հայտաբերելու համար կատարում էին շրջագայություններ բակերում, օգնում բժշկական անձնակազմին առողջական միջոցառումներ կիրառելիս և այլն:

Հայրենական մեծ պատերազմի ժամանակաշրջանում առողջապահական կադրերի զգալի մասը հիմնականում աշխատում էր ռազմաճակատում, ուստի բավականաչափ կրճատվեց նրանց աշխատանքը թիկունքում: Առաջին օգնություն և ինքնօգնություն ցույց տալու մեջ պատրաստված բնակչության լայն մասսաները, ի դեմս ՊՍՊ-ի և ԵՊՍՊ-ի հազարավոր կրծքանշանակիրների, և Կարմիր խաչի Ընկերության կողմից պատրաստված կադրերը, ի դեմս Ընկերության անդամների, ակտիվիստների, սանիտարական պոստերի, սանիտարական հասարակական տեսուչների, սանիտարական դրոժինիկների, կոլխոզային և այլ բժշկական քույրերի,— չափազանց

օգտավետ դեր խաղացին, ինչպես թիկունքի սանիտարական բարեկարգությունն ապահովելու, այնպես էլ ռազմական և քաղաքական բժշկական հիվանդություններին աշակցելու գործում: Վերավորների ու հիվանդների բժշկա-սանիտարական սպասարկման, Հայրենական պատերազմի հաշմանդամներին, ռեսպուբլիկայի սահմանները էվակուացված բնակչությանը, որք երեխաներին օգնություն կազմակերպելու մեջ նրանց կատարած դերը խկապես նշանակալից է եղել:

В. М. АВАКЯН

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОБЩЕСТВА КРАСНОГО КРЕСТА АРМЯНСКОЙ ССР В ПЕРИОД ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ

Автор описывает весьма полезную многогранную работу общества Красного креста Армении в период Отечественной войны.

Общество, перестроив свою работу в направлении разрешения насущных санитарно-оборонных задач, активно включилось в дело повышения обороноспособности страны и, в первую очередь, в дело оказания всевозможной помощи защитникам Великой Родины—раненым и больным на фронте и в тылу—на всем протяжении войны.

Активистки, сестры, дружинницы, члены общества Красного креста Армении, как и остальные трудящиеся Советской Родины, в период войны показали образцы беззаветного служения интересам народа, заботы о героях войны, о раненых и больных, находящихся на фронтах и на излечении в госпиталях, об инвалидах и их семьях, об эвакуированных из временно оккупированных фашистскими агрессорами областей, о детях погибших воинов.

За время войны общество Красного креста подготовило большое количество медико-санитарных кадров—сестер, дружинниц, дезинфекторов, санитаров и санитарок, которые работали во фронтовых медико-санитарных учреждениях, тыловых госпиталях и в учреждениях гражданских органов здравоохранения.

Автор приводит конкретные данные о работе санитарных формирований по разгрузке военно-санитарных поездов, по уходу за ранеными и больными в госпиталях, по проводимым противозидемическим мероприятиям.

В деле обеспечения санитарного благополучия республики выпала немалая задача на подготовленные массовые кадры членов общества Красного креста. Органы здравоохранения получили в свое распоряжение готовый санитарный актив и с их помощью проводили широкую санитарно-оздоровительную работу в городах и селах республики. Работа подготовленных массовых кадров носила разнообразный характер, в зависимости от места и объекта работы. На промышленных предприятиях санитарные формирования Красного креста следили за санитарным состоянием цехов, общежитий, столовых, за водоснабжением, оказывали первую доврачебную медицинскую помощь, помогали врачам в проведении санитарно-профилактических мероприятий. В колхозах они уделяли большое внимание водоснабжению населения, должному содержанию общественных учреждений и дворов колхозных ферм, оказывали первую помощь при травмах, проводили санитарно-просветительную работу и помогали медицинскому персоналу в проведении мероприятий по предупреждению эпидемических заболеваний. В городах и в жилых домах они наблюдали за санитарным состоянием квартир и дворов, проводили подворные обходы для выявления заболевших инфекционными болезнями, помогали медицинскому персоналу в проведении оздоровительных мероприятий и т. д.

По данным автора, патриотизм трудящихся Армении, членов общества Красного креста—работников и работниц заводов, фабрик, учреждений, колхозников, людей умственного труда, членов семей и домохозяек особенно наглядно выразился в проводимой ими в течение всей войны шефской работе над детскими домами, госпиталями, домами инвалидов Отечественной войны и семьями фронтовиков.